הקרב על מפלצות ההרים

בכמה מקומות בארץ התרכזו הקרבות המרים ביותר מסביב למפלצות הבטון שחלשו מן ההר על הסביבה — מיבצרי המשטרה הבריטית, שנפלו לידי הערבים בימי־האנארכיה האחרונים של התפרקות שלטון המנדט. בדרום היתה המפלצת הנוראה ביותר משטרת עיראק סויידאן, מול נגבה, שחסמה את הדרך לנגב והפכה ללב החזית המצרית. סידרה ארוכה של התקפות עליה נכשלה תוך אבידות כבדות, עד שנפלה — רק בחודש אוקטובר — לפני התקפת תותחים ומאנקים. בצפון הפכה משטרת נבי־יושע למפלצת אגדתית לא פחות. מיטב לוחמי הצפון קיללוה בנשימתם האחרונה, לפני שצנחו על האדמה הגלילית.

נתיב האש לנבי־יושע

„נבי יושע נפלה לידינו הלילה בשעה שתים.“ איש חדר־המבצעים של המטה הכללי חייך בקראו מיברק זה של יגאל אלון. מלים אלה סימנו את קצו של המאבק על המישלט החולש על עורק־החיים הגלילי. ב־17 במאי 1948 היה הדבר; לאחר שורת התקפות־נפל והסתערויות דמים, נפלה נבי־יושע, מצודת המשטרה, החולשת ממרומי הרי נפתלי על כבישו הראשי של הגליל המזרחי. מיבצר אדיר זה שוכן בקרבת מקום לביקתה הקטנה שבה, לפי אמונת הערבים, קבור יהושע בן נון.

★ ★ ★

כרטיס הבקור של „השדה הצהובה“

קרבות עם כנופיות קטנות ופגיעות בתחבורה ציינו את חודש המלחמה השלישי, פברואר 1948. הערבים החלו בפעולות והיהודים הגיבו. „לאור המצב יש לתכנן באופן דחוף ולהכין לביצוע במהירות האפשרית פעולות יזומות נגד מספר מסוים של אובייקטים, אשר הוזכרו בתכנית מאי 1946“ — נאמר בתזכיר הפיקוד העליון של ה„הגנה“ אל מפקדי המחוזות. אותה עת החלה אש המהומות מתפשטת גם בגליל המזרחי. שיירה שלנו למנארה הותקפה, וכמה מן הנוסעים נפגעו. הצו המיידי היה: לתקוף התקפת־תגמול את התחבורה הערבית לנבי־יושע.

בשחר ה־11 בפברואר יצאה כיתת פלמ“ח מרמות־נפתלי אל מיפנה הדרך שלפני נבי־יושע. המשימה: לשים מארב לאוטובוס שבו, לפי ידיעות, נסע מומחה לחבלה של הכנופיות. בחמש לפנות בוקר מגיעה הכיתה למקום. גשם חזק ניתך בלי הרף. לזוית הכביש ניגשה החבלנית, נערה צהובת־שיער, כבת עשרים, ומניחה את המוקש החשמלי. מחברת את התוט החשמלי (זה היה אוסף קטעי חוטים מצומדים שאספה אותם במשקי הסביבה) — חוט ארוך אחד לא השיגה) ומסתתרת בבוץ הסובעני שבצד הדרך. חבריה תופסים עמדות להבטחת הפעולה.

החבלנית הצעירה היתה נתיבה, בתו של ד“ר ב. בן־יהודה מנהל מחלקת החינוך. שמה הלך לפניה בין אנשי הכנופיות כ„השדה הצהובה“ („במקום שהשד לא יצליח, שם יבחר באשה לשליח“). היא היתה מלחה את השיירות למנארה ורמות נפתלי והערבים היו מכירים את פניה מרחוק. בעד ראשה הוקצב פרס של מאות לירות. כחבלנית הראתה לרבים מבתיהם את הדרך הקצרה ביותר לרקיע.

★ ★ ★

המוקש שנכשל והמארב שהצליח

עוברות שעה ושעתיים, אור היום מפציע. זה שלוש שעות שהכיתה רובצת בבוץ. מכוניות של המשטרה הבריטית מסיירות את הכביש מבלי להרגיש במסתתרים. רועים ערבים עוברים עם עדריהם. רק בשמונה לערך נראה האוטובוס כשהוא עולה אט אט במעלה ההר.

המכונית מגיעה לסיבוב, המתיחות מגיעה לשיאה. החבלנית לוחצת באצבעה על כפתור הסוללה, פעם ופעמים, אך המוקש אינו פועל. הגשם הרטיב את חומר הנפץ! במהירות הבזק מופעלת התכנית האלטרנאטיבית: פועלים המיקלע והרובים, הממטירים אש סמיכה על המכונית. נוסעיה נפגעים אחד אחד. כמה מהם פורצים החוצה אל מול לוע הרובה של החבלנית. החבלן הערבי נופל מהמכונית וגופו מתדרדר במורד ההר, כשהוא פצוע.

בקבוק מולוטוב מוטל אל מנוע המכונית הנקוב ככברה, הבנזין ניצת ואחריו בוערת המכונית כולה. הכתה מסתלקת כלעומת שבאה. כל ההתקפה נמשכה שבע דקות בלבד. החבלן הערבי רק נפצע ולא נהרג. המשטרה והערבים אוספים אותו ומגישים לו עזרה. הפרס על ראשה של „השדה הצהובה“ קפץ למחרת ועלה: אלף לירות! החבלן הבטיח קבל עם וכנופיה להיפרע מיריבתו. „בת מות היא“ — הכריז.

★ ★ ★

פריצה לצרות

במרומי מגדל הצופים של משטרת נבי־עושע ישב כל שעת ההתקפה המפקח הבריטי והסתכל במתרחש. כעבור שבוע ביקר במשק וראה את „השדה הצהובה“. „מי היא נערה זו?“ — שאל בחיוך רב־משמעות. „הרועה שלנו“ — השיבו לו. „מענין מאד. ראיתי אותה במלאכתה...“ ליגלג.

עוד חדשיים בלבד יכול בריטי זה לשבת על גג מיבצרו וליהנות מנוף עמק החולה, הפרוש לרגלי ההרים. באמצע אפריל נמסרה למפקחי־המשטרות הבריטיים בחאלסה, נבי־יושע, כנען וצפת הוראת הפינוי. בתזכיר הסודי־ביותר היו גם הוראות למי יש למסור את הבנין עם הפינוי. לערבים.

ב־15 באפריל נמסרו מצודת המשטרה בנבי־יושע ומחנה הצבא במאלכיה לכנופיות. אורי יפה, מפקד ה„הגנה“ בגליל המזרחי, נצטווה לתפוס מיד את כל המשטרות. ביום החמישי, ה־15 באפריל, יוצאות עם ערב שתי מחלקות לעבר משטרת נבי־יושע.

המחלקות היו מעורבות. המחסור בלוחמים הגיע אז לנקודת משבר. כדי לתקוף את נבי־יושע קיבץ המפקד אנשים מכל פינות הגליל: נוטרים, פלמ“חאים בודדים, אנשי החי“ש והחי“ש האיזורי. לפנות ערב יצאו מיסודות־המעלה בשלושה אוטובוסים משורינים לעבר המטרה.

באורות כבויים זוחלות המכוניות במעלה ההר. חשכה ודממה שוררות מסביב. אין נתקלים באויב. כשמגיעות

משטרת נבי־יושע, זמן קצר אחרי הקרב המתואר כאן. הבנין, בעל ה־צורה האופיינית, נבנה על־ידי הבריטים להגנת הגבול הצפוני.

המפלצת

המכוניות למיפנה החד (אותו מקום בו נחבל האוטובוס הערבי), יורד אחד האוטובוסים מהכביש, אחד הגלגלים שוקע בתעלה. הנהג פותח את התריסים המשורינים לבדוק את הכביש ומטר יריות ניתך על השיירה. הנהג נפגע מיד. אחד הצמיגים מתפוצץ. כמה אנשים נפגעים מקלעים החודרים דרך החלון הפתוח. אש אוטומאטית ניתכת משני הצדדים. ניתנת הוראה לצאת מהמשורינים ולתפוס עמדות בחוץ. תוך כדי כך נפגעים כמה אנשים נוספים. מאחר שהאש גוברת (והאנשים מסרבים להתקדם) הוחלט על נסיגה. את המשורין אין להזיז, נתקע היטב בתעלה. מוציאים ממנו את חומר החבלה וחוזרים לבסיס. ארבעה בחורים הובאו לקבורות.

★ ★ ★

התקפת־מצח של הפלמ“ח

כשלון ההתקפה של החי“ש חישל את ההחלטה לכבוש את נבי יושע בהקדם האפשרי. אין להניח לאויב להתבסס בנקודת־מפתח חיונית זו. ישובי ההר, מנארה ורמות־נפתלי, נשארו ללא מזון, ציוד ומים, וזעקו לעזרה מידית.

ארבעה לילות לאחר התקפת־הנפל יוצאת יחידת פלמ“ח מהגדוד השלישי להתקפת־מצח נועזת על המיבצר. בבסיס היציאה, בחולתא, הושלמו ההכנות. ליד שולחן־חול מתבוננים המפקדים בפעם האחרונה בתכנית הפעולה: יחידה אחת תרתק את האויב מדרום ותסיח אליה את אשו. מחלקת הפורצים, ובראשה החבלנים, תשמיד את הגדרות והמחסומים מצפון, תפרוץ פירצה בקיר ותבקיע דרך פנימה. יחידה שלישית תחפה על הפורצים.

סמוך לחצות הליל החל המסע. הפעם ההתקדמות היא ברגל, במעלה הררי ומסולע, מכוסה קוצים ודרדרים. קשה העליה, הזיעה נוטפת מהמצח, אנשים מתנשמים בכבדות, העינים צמודות לשטח. ההתקדמות מתמשכת יתר על המידה, שעת האפס נדחית לשעה. שקט שורר סביב. רק נשימות המתקדמים ודרדור אבנים מפריע את השלווה המלאה. בקו האופק מתגלית סוף סוף המטרה. השורות מגיעות לנקודות ההיערכות.

★ ★ ★

„הניחו את החומר על גופי!“

מכונות־היריה והמקלעים מנחיתים את מכת הרתוק, כדורים נותבים מרצדים בשמים הכהים. רקטות ירקרקות עולות בזו אחר זו. החבלנים רצים כפופים ונשכבים, רצים וכורעים. מתקדמים אל הגדר. אור השחר כבר נראה באופק. הפעולה נתאחרה בשעה יקרה, שעה גורלית.

המספריים חותכים את הגדר הראשונה. בשביל השניה אין כבר פנאי לפעולה אטית. חומר נפץ מחסל אותה בבת אחת. הנפץ מגלה את החבלנים לעין האויב. אשו גוברת והולכת ומקיפה את החבלנים מכל עבר. האחרונים מניחים את החומר ליד קיר הבטון, שלא היה קיר הבנין, אלא קיר החצר בלבד. הגדר נפרצת, המשטרה עצמה עדיין שלימה.

דוד („דודו“) צ'רסקי („היתה לו בלורית מקורזלת שיער, היתה לו בת־צחוק בעינים ועת הקיפוהו בנות עד צוואר, צחק הוא עד לב השמים“), מפקד מחלקת הפורצים, פורץ קדימה, בסברו כי קיר הבנין עצמו נפרץ. לפתע רועמים נפצים אדירים. מחלונות המיבצר מוטלים רימונים בזה אחר זה. מפקדים וחבלנים נפגעים. בשתים־שלוש דקות נהרסה היחידה הקדמית. „מדוע אינכם מפוצצים את הקיר, לכל הרוחות?“ — קורא אל החבלנים דודו הפצוע. החבלנים מתקדמים כדי להניח את החומר ליד הקיר. כאן מתגלה האסון השלם! במהומה שקמה אבד השרפרף הקטן שצריך היה לשמש מעין פיגום מעל יסוד הבית, שעליו היה עליהם להניח את חומר הנפץ. בלעדיו לא יצליח הפיצוץ. בשאון הקרב נאלמה פקודתו ההירואית של דודו, אשר הגיעה לאוזני הקרובים אליו בלבד: „הניחו את החומר עליי!“

החבלנים אינם שומעים את קולו, מתחילה הנסיגה הקטלנית. כל איש מנסה להציל את נפשו, ונפגע. הם מוקפים מכל עבר, האויב מטיח אליהם את מלוא אשו. מתקבלת לבסוף פקודת הנסיגה המלאה, מנסים לגרור את הפצועים וההרוגים. נפגעים אנשים נוספים. עשרים ושנים לוחמים נופלים בהתקפה האכזרית, המשטרה נשארה בידי האויב.

למחרת בערב יצאו בחורי הפלמ“ח לשטח, על אף הסכנה שבדבר, כדי לנסות ולהוציא את גחיות חבריהם, עוד היה נהוג שאפילו גחיות של חברים אין משאירים בשדה הקרב. מעט מאד מצאו אותו לילה.

שתי סיבות עיקריות הביאו לתוצאות החמורות של הפעולה: האיחור בהתחלת הפעולה (תופעה שהביאה לכשלונן של פעולות רבות אשר היה ביכולתן לשנות את פני מצבה הטריטוריאלי של המדינה כולה), והעדר תכנית מוקדמת למקרה של נסיגה. אמר ויניגייט: „בטרם יוכל מפקד לבצע משימה בהצלחה עליו לתאר בנפשו את המשימה הזאת בביצועה. כל מיבצע יש לראות בשלמותו. עיקר ההבדל בין מנהיג טוב למנהיג רע הוא שמנהיג טוב הוא בעל דמיון דייקני.“

★ ★ ★

משימה במסגרת מיבצע

כשלון הפעולה בנבי־יושע היה אחד הגורמים שהמריצו את הפיקוד העליון של ה„הגנה“ ליזום מיד מיבצע רחב־ממדים שמשימתו שחרור הגליל המזרחי כולו מסיוט הכנופיות והכנתו לקבלת פני הפולשים מבחוץ. נמוכה היתה הרוח ששררה אז במשקים, שורות הלוחמים הלכו ונדלדלו, גבר החשש שהאויב ישתלט על מרכזי הגליל. היזמה נשמטה מידינו, והסכין נתקעה זרת אחר זרת.

למפקד המיבצע המיוחד — מיבצע „יפתח“ — נתמנה „סאשה“, זה היה כינוי הסתר של יגאל אלון (פיקוביץ'), מפקד הפלמ“ח. בתחילת אפריל עמדו למנותו מפקד מיבצע „נחשון“ לפריצת הדרך לירושלים, אך אירעה תקלה ויגאל נשאר „תקוע“ בגוש עציון. רק לאחר שהמיבצע כבר החל